

Over Roms, Roma, Manoesjen en voyageurs

Zeg nooit meer "zigeuner" tegen een woonwagenbewoner

"Drie zigeunerkinderen hebben donderdag geprobeerd een vrouw te bestellen." "Romazigeuners persen man 150.000 euro af." Enkele citaten uit recente artikels in Vlaamse kranten. De media worstelen met de berichtgeving over "zigeuners". Excuseer, over woonwagenbewoners. Want de term "zigeuner" ligt erg gevoelig bij veel woonwagenbewoners en -werkers in Vlaanderen. Méér nuance, voorzichtigheid en evenwicht in de berichtgeving is wenselijk.

Hoe vaak lees je niet in de krant dat "zigeuners een stroomtocht organiseren" of dat sommige inwoners van een gemeente "niet willen weten van een nieuw woonwagenpark". En de moordenaar van Joe Van Holsbeeck was eerst "een Marokkaan", dan "een Pool" en tenslotte "een soort zigeuner". Vlaanderen heeft het dikwijls moeilijk met etnisch-culturele minderheden, en ook woonwagenbewoners delen in de klappen.

"Veel woonwagenbewoners ervaren de term 'zigeuner' als een scheldwoord", vertelt Thieu Schuurmans, die woonwagenwerker is in de provincie Limburg. "Alle mensen die in een woonwagen leven, worden nogal gemakkelijk op één hoopje geveegd, maar je hebt diverse groepen onder de woonwagenbewoners, iets wat de media te snel vergeten."

"De zigeuner" wordt soms geassocieerd met de romantiek van de lustige, gebronsde flierefluiter die met zijn viool of accordeon de wijde wereld rondtrekt. Maar net zo goed, en wellicht veel meer, wordt de link gelegd met "mensen die hier komen stelen".

Het woord zigeuner (cigan, tsigane) zou afkomstig zijn van Athiganoi: het Grieks voor "onaanraakbaren". Athiganoi zou ook verwijzen naar een oude sekte in Klein-Azië.

De media zouden het kunnen hebben over "woonwagenbewoners" of, als ze willen preciseren, over Roms, Roma, Manoesjen of voyageurs. Je kunt ook spreken van "mensen met een nomadische cultuur", wel wetende dat niet iedereen nog rondtrekt of in een woonwagen leeft. De Roma bijvoorbeeld zijn meestal sedentair.

Diverse groepen

Van alle groepen woonwagenbewoners zijn de Rom-zigeuners nog het meest mobiel. De Rom trekken vooral in de zomermaanden rond, en spreken hun eigen taal, het Romanes. In de wintermaanden hebben ze bij ons een vaste standplaats in de driehoek Brussel-Antwerpen-Leuven. Om hun brood te verdienen handelen ze vaak in auto's.

Je hebt ook recenter aangekomen Roma-zigeuners uit Oost-Europese landen als Roemenië, Tsjechië en Slowakije. Het wegvallen van het IJzeren Gordijn bood hen de kans naar het westen te trekken. De Roma wonen doorgaans in huizen, maar zijn wel erg mobiel. Met andere woorden: ze verhuizen vaak.

Manoesjen vind je al in onze contreien sinds de vijftiende eeuw. Als groep zijn ze veel sterker geïntegreerd dan de Rom-zigeuners. In Vlaanderen leven de Manoesjen hoofdzakelijk in de

driehoek Brussel-Antwerpen-Gent. Geregeld sluiten ze huwelijken met "burgers" of met "voyageurs".

Voyageurs zijn autochtonen van wie de voorouders een tijdlang rondtrokken. Heel wat Vlamingen weten zelfs niet dat ze een voyageursverleden in hun stamboom hebben. Sommigen willen liever niet meer weten dat opa of oma als leurder van deur tot deur trok, ketels lapte, scharensliiep was of manden verkocht. Voyageurs praten Nederlands en leven in alle Vlaamse provincies en Brussel.

De tijd van de traditionele beroepen is grotendeels voorbij. Sommige voyageurs halen nog wel oud ijzer op of drijven handel in auto's, maar steeds vaker werken ze gewoon als bouwvakker of vrachtwagenchauffeur, in de distributie, in de metaalindustrie.

“Pour la petite histoire”: ons sympathieke nationale voetbalicoon Jean-Marie Pfaff komt ook uit een voyageursfamilie. Jean-Marie groeide op in een houten woonwagen. Zijn ouders waren tapijtleurders.

Richtlijnen VVJ

De Vlaamse Vereniging van Journalisten (VVJ) hanteert sinds 1994 richtlijnen voor de berichtgeving rond “allochtonen”. Maar, daar begint het al! Woonwagenbewoners zijn lang niet altijd “allochtonen”. Wel behoren ze tot de etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen.

In de VVJ-richtlijnen staat uitdrukkelijk dat journalisten enkel melding maken van nationaliteit, geboorteland, etnische afkomst, huidskleur, religie of cultuur “wanneer deze informatie relevant is voor het bericht”. Die regel wordt, op zijn minst, nogal losjes toegepast wanneer het gaat over “zigeuners”, excuseer, woonwagenbewoners. In veel artikels over “zigeuners” is er eigenlijk geen reden om naar een etnische of culturele groep te verwijzen. “Vooral populaire dagbladen gaan op dit punt geregeld uit de bocht”, hoor je bij woonwagenwerkers. “Erger nog, maar al te vaak wordt de etnische afkomst in titels uitvergroot.”

Onverantwoorde veralgemeningen en polarisering zijn uit den boze, nog altijd volgens de richtlijnen van de journalistenbond. Opnieuw een punt dat zeker nauwgezet kan worden opgevolgd met betrekking tot woonwagenbewoners. Hetzelfde geldt voor het VVJ-advies om “hetodeloos problematiseren en dramatiseren te vermijden.”

In de pers lees je bijvoorbeeld meer dan eens dat er commotie ontstaat rond de plannen voor een nieuw woonwagenvak. Drama en emotie verzekerd. “Woonwagens werden erkend als een volwaardige woonvorm en zijn opgenomen in de wooncode. Toch blijft er één groot probleem: het gebrek aan voldoende standplaatsen voor woonwagenbewoners”, onderstreept Thieu Schuurmans.

Het kan anders

Blijft de prangende vraag hoe de media hun berichtgeving rond woonwagenbewoners kunnen bijsturen en nuanceren. “Journaliste Liliana Casagrande illustreerde hoe het anders kan met een themadossier rond woonwagenbewoners dat ze in 2006 publiceerde in Het Belang van Limburg”, herinnert Schuurmans zich. “En het gebruik van de term zigeuner zouden we zoveel mogelijk moeten vermijden.”

“Soms verschijnen in de pers goedbedoelde artikels, maar gaan de goede bedoelingen de mist in door een pejoratieve titel, ongelukkig gekozen citaten of veralgemeningen. De media zouden al het mogelijke moeten doen om de communicatiekloof tussen woonwagenbewoners en de rest van de bevolking te verkleinen. Woonwagenbewoners hebben ook rechten, en hun manier van leven illustreert gewoon de diversiteit in de samenleving. Bij woonwagenbewoners vind je nog waarden die in de ‘gewone’ samenleving veel minder sterk leven: religiositeit, het gevoel van samenhang, solidariteit.”

Als er criminele feiten of misbruiken zijn, kunnen en mogen de media daar niet blind voor zijn, dat spreekt vanzelf. Ook wanneer het om woonwagenbewoners gaat. Maar er vallen over

woonwagengewoners ook heel andere, opbouwende verhalen te brengen. Zoals het verhaal van een woonwagengewoonster die sinds jaren les geeft aan kinderen bij de plaatselijke judoclub. Of dat van woonwagengewoners die goed ingeburgerd zijn in hun wijk en actief zijn in de lokale voetbalploeg.

Een aantal woonwagengewoners nam in de voorbije jaren deel aan een mediatraining van het Minderhedenforum en leerde zo hoe je (beter) kunt omgaan met journalisten. De woonwagewerkers in Vlaanderen en Brussel zijn ook zeer nuttige en dankbare aanspreekfiguren. Het Vlaams Minderhedencentrum werkt nauw samen met de woonwagewerkers en heeft een stafmedewerker die gespecialiseerd is in het thema woonwagenterreinen.

Denis Bouwen

stafmedewerker pers & PR (denis.bouwen@vmc.be)

Vlaams Minderhedencentrum

Meer informatie: www.vmc.be en info@vmc.be

Oud-VRT-journalist Marcel Kerff publiceerde in 2000 bij Uitgeverij Van Halewyck “Kom, we zijn tebie!”, over voyageurs in Vlaanderen. En bij Uitgeverij Garant verscheen in 2002 “Laat de was maar hangen. Voyageurs en zigeuners in de straat”. Maurits Eycken is de auteur van “Roma-zigeuners: overleven in een industriële samenleving”, een boek dat in 2006 werd uitgegeven door Acco. Bij het integratiecentrum Foyer werd in hetzelfde jaar een herwerkte versie van “De Roma van Brussel” uitgebracht.

Artikel verschenen in “De Journalist”, oktober 2007.

De Journalist is het tijdschrift van de Vlaamse Vereniging van Journalisten (VVJ).